

УДК 111:[113/119

doi.org/10.33989/2075-1443.2019.41.172996

orcid.org/0000-0002-5731-0531

Лариса Харченко

ХАРЧЕНКО Лариса Миколаївна - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Сфера наукових інтересів – соціальна філософія та філософія історії, філософія екзистенції, космологія.

КОСМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДУХОВНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ

У статті здійснено аналіз концептуальної визначеності космічного підґрунтя людського існування. Людина розглядається як органічна і активна частина Космосу. Більше того, життєпрояви людської особистості різноманітні, вони не зводяться до якогось одного способу буттєвості. У них реалізується зв'язок людини з довкіллям, з іншими людьми, з самою собою в різних буттєвих станах і, нарешті, з Космосом в його всезагальності і всеосяжності. Останній зв'язок здійснюється на духовному рівні у вигляді пізнання і інших духовних форм.

Ключові слова: людина, особистість, суспільство, Космос, Універсум, буття, духовність, екзистенція.

Актуальність теми. Стверджуючи себе в світі, людина здійснює постійний пошук можливостей щодо свого вкорінення в ньому. Універсум відкриває перед нею безмежні горизонти, але їх потрібно осягнути, освоїти, привласнити. Це й визначає постійну духовну розвідку, виміри безмежжя, поліфонічне озвучення світової тиші засобами філософії. Все це здійснюється людиною, що володіє особистим масштабом виміру Всесвіту, бо живе і діє в певний час і в певній точці космічного і соціального простору, володіє певним досвідом його осягнення, що й узагальнюється у філософських вченнях.

Драматичні альтернативи, що дедалі активно розгортаються перед сучасним суспільством, вказують на нагальну потребу термінового й кардинального переосмислення взаємовідносин між людиною та космосом (як фізичним, так і трансцендентним). За умови складного

контролю інтенсивних ідеологічних та практичних проявів технократизму, актуальність проблеми тільки посилюється. Але вчасний вибір соціумом оптимальної й ефективної моделі «людина-Всесвіт» вже сьогодні дасть змогу закласти основи для якісно нових кроків інформаційного, науково-технічного та культурного поступу, який би обмежив згубний вплив як на саму людину, так і на весь навколишній світ.

У фокусі уваги сьогоденної науки опинилися надскладні людино-мірні об'єкти та соціоприродні утворення, дослідження яких стають дедалі актуальними. Взаємопов'язаність антропологічних, біосферних, соціальних і космічних процесів вимагає нового розуміння та тлумачення на рівні світогляду і, звичайно, нових ґрунтовних наукових між- та трансдисциплінарних практик. Оскільки сучасна наукова картина світу є наслідком включення у неї людини, то і наново постає питання про її роль і місце у світобудові. Тож, особливого значення сьогодні набуває саме трансформація світоглядних засад науки.

Мета написання статті - проаналізувати космічне підґрунтя людського існування та способи її буттєвості.

Людина впродовж усієї своєї історії завжди плекала ідею єдності зі Всесвітом, Богом-Творцем, Абсолютом тощо, а також, уявлення про своє божественне і космічне походження та подобу, незважаючи на домінування тієї чи тієї світоглядно-філософської парадигми, що формувала специфіку місця людини у світі (космоцентризм, теоцентризм, антропоцентризм) у певний історичний період.

Людина – узагальнена характеристика індивідності, яка є способом її конкретного існування. Тим самим центром філософії стає не взагалі людина, а індивід з його довічними роздумами щодо виправданості, доцільності, мети власного існування. Філософія цікавить сучасну людину як шанс знайти і зрозуміти себе, як деякий простір суспільно здійснюваних духовних пошуків, до якого варто приєднатися.

Як космо-природна і суспільна істота, людина має власні способи існування у світі. В них вона здійснює себе, реалізує свій потенціал, забезпечує особисту життєдіяльність. Способи її буттєвості є не лише дискретний прояв вітальності і функціонування соціальної системи, а також розгортання космічної енергії, ступінь її розвитку, на якому здійснюється самопізнання і вдосконалення Космосу.

Як зазначалося у попередніх наших розвідках, принципова відмінність між прагненням філософів до мудрості і вченими для ерудиції прихована в їхньому відношенні до знання. Сучасні знання космологів, біологів, антропологів або вчених з будь-яких інших наукових дисциплін, порівнювали б спеціалізовані знання торговців, які були цінними лише у своїй галузі знань, але були менш корисними в інших. Недо-

оцінка філософії та філософських знань призвела до того, що сучасні дослідження в галузі космології, біології та неврології абсолютно не пов'язані між собою і не збагачують один одного своїми дослідженнями (Bazaluc, & Kharchenko, 2018, с. 10).

Людина творить власне буття і воно безкінечно відкрите новим, непередбачуваним ніякою прогностикою витворам людської фантазії, злетам наукового пошуку, філософським обміркуванням і т. п., невідомі джерела яких сховано в глибинах людської психіки. І лише свідомість здатна зосередити в одній точці багатоманітність детермінацій людського існування, вмістити Всесвіт у багатогранності його проявів.

Становлення людини як соціальної істоти відбувалося на основі засвоєння нею цінностей, вироблених людством упродовж усієї історії, – мови, способів діяльності, вміння використовувати знаряддя праці, різноманітних культурних традицій. Соціальна обумовленість людини не потребує доведення, адже людина може виступати як продуктом певної епохи, певного суспільства, так і результатом, своєрідним втіленням усієї попередньої історії людства. Її універсальність та унікальність, здатність до самовизначення, вільної й творчої діяльності визначає характер взаємодії з оточуючою дійсністю (Харченко, 2011, с. 99).

Варто підкреслити, що проблема людського начала не зводиться до того, як виник людський рід на Землі, хоча і вона сьогодні потребує свого глибокого переосмислення. В теоретичних поясненнях появи людини все більше з'являється таких, що перш за все пов'язують людське існування з Космосом. Ця думка для філософії не є новою. В античності і середньовіччі людина визначалась цілком приналежною загальній будові Космосу. Так, наприклад, проблемою всієї неоплатонівської антропології, починаючи з Платона і Прокла, було співвідношення людського розуму і Всесвітнього розуму.

Іншими словами, порушення природних законів як на рівні соціуму, так і на рівні окремої людини, громадянина полісу з необхідністю призводить до порушення гармонійності світу та катастроф як наслідку втрати всезагальної рівноваги. Для епохи античності найбільш характерним є гармонійне поєднання фізичного та духовного начал. Це твердження підкріплюється тим, що в античній парадигмі початково-визначальною сутнісною особливістю людини вбачається розум (Федь, Мозговий, 2004, с. 6).

Епоха Середньовіччя, що базувалася на принципах теоцентризму, визначала, що моральне самовдосконалення людини набуває християнського значення й базується на тотожності людських цілей з благами намірами. В цю епоху розуміння людини та її свідомості здійснюється в межах традиційної онтології: статус справжнього буття надавався

божественному буттю, а людська свідомість уподібнювалася певному центру між двома «тіньовими зонами несвідомого» (Федь, Мозговий, 2004, с. 7).

Відомий мислитель середньовіччя Ібн Гебіроль висловив впевненість у тотожності людини і Всесвіту. В українській філософській думці ідея космічного походження людини є по суті традиційною. Найяскравіше вона виражена Г. С. Сковородою. взаємини макро- і мікрокосмосу постійно з'ясовуються на сторінках його творів.

Звернення до етичних концепцій, а відтак утвердження вродженої рівності людей, свободи совісті й віри у прогрес, притаманне епосі Просвітництва як завершального етапу Нового часу. Справді, етичні концепції цієї епохи (раціоналізм, сенсуалізм та ін.) розробляють теоретичні моделі гармонійних відносин у суспільстві, утверджують ідеї загальнообов'язковості, об'єктивності, всеохоплюючої моралі.

Етичні проблеми постають у центрі уваги німецької класичної філософії, коли відбувається визнання моральних норм як загального способу дії індивідуумів. Категоричний імператив І. Канта переводить моральний вибір людини як суспільної істоти у вимір ідеального етично мислячого суб'єкта. З іншого боку, Г. Гегель розглядає виміри людського життя на рівні соціально-історичних контекстів формування моралі, якій передують звичаєва мораль або моральність сім'ї, суспільства та держави. Важливим було й вирішення проблеми граничних можливостей людського пізнання відповідно до історичних реалій, в яких існує і функціонує суб'єкт пізнання. З огляду на сформульовані Гегелем закони діалектики, суперечність визнавалася не лише джерелом розвитку буття, а й умовою пізнання цього буття (Хамітов, 2000, с. 140).

Відтоді виміри людського буття розкриваються через символічні образи, культурно-національні складові. Людина постійно прагне звільнитися від тягаря застиглих понять, які її спустошують; вперто намагається підкорити оточуючу дійсність власній волі (А. Шопенгауер). Кожний її крок ніби здається переможним, але насправді ціна таких перемог – є втрата істини, яка не існує як актуалізована сутність, як універсальна теорія. Свідомість людини обмежується раціональним мисленням, яке завдано конкретними координатами: бути доцільним й прагматичним, що не дає змоги розкрити внутрішній смисл оточуючої дійсності (Харченко, 2011).

Пов'язуючи походження людини з Космосом, філософська думка все більше зосереджується на індивіді, бо саме він є окремою часткою Космосу, конкретним носієм космічної енергії, її унікальним і неповторно існуючим проявом.

Космопланетарне походження людини дає підстави для її розуміння не як просто вітальної істоти, а як такої, що з'являється як певна протилежність тваринному існуванню. Зокрема, М. Шелер писав: «Те, що робить людину людиною, є принцип протилежний всьому життю взагалі, він, як такий, не може бути зведеним до «природної еволюції життя», і якщо його й можна до чого-небудь піднести, то лише до вищої основи всіх речей – до тієї основи, частковою маніфестацією якої є життя» (Шелер, 1988, с. 53).

Однією з особливостей послідовної побудови людської природи з підлеглих їй ступенів буття є можливість показати, як людина, в ту саму мить, коли вона завдяки усвідомленню світу і самосвідомості, і завдяки опредметненню власної психофізичної природи стає людиною, вона з внутрішньою необхідністю повинна також досягнути формальну ідею нескінченного й абсолютного буття (Шелер, 1988).

Ці міркування дозволяють зробити висновок, що духовність є виразом її сутності, визначальною ознакою людини. Дух як такий має об'єктивізовані форми свого існування у вигляді суспільної свідомості, цінностей, менталітету тощо, але їх витоком і способом буття як духовної буттєвості, є індивідуальна духовність, тому що мислить і страждає, фантазує і любить, естетично освоює дійсність і вибудовує свої відносини з іншими, споживає і оживлює духовні цінності, а також творить їх саме індивід.

Дух – це той простір, відмінний від матеріального, в якому формується і творить людська особистість як духовна істота. Він, очевидно, пов'язаний з космічною буттєвістю людини, бо є надто специфічним космічним утворенням, в якому акумульовано духовну енергію людства, що є вищим недостатньо збагненим її проявом, завдяки якому здійснюється процес саморозвитку Космосу на рівні рефлексії і цілепокладання.

Але дійсну сутність духу не можна досягнути без з'ясування його діалектичного взаємозв'язку з людиною як носієм і творцем суспільної сили у вигляді форм суспільної свідомості і інших об'єктивізованих і втілених у предметні форми духовних надбань, що досягаються індивідом.

Саме душа є носієм духовного в людині. Вона являє собою не лише сукупність різних якостей духовності, властивих індивіду, але є певним станом духовності людини, потенціалом особистості, резервуаром її вчинків, діянь, ставлення до інших. Це певний горизонт можливостей індивіда, його причетності до Універсуму.

Людство, як таке, існує не тому, що може їсти, пити, одягатись і задовольняти подібні потреби власної буттєвості, а в першу чергу тому, що здатне рефлексувати в Космосі, здійснювати його саморозвиток,

мислити і відчувати, і всі ці прояви його буття можливі лише на ціннісній основі. Тобто, вони формуються у сфері людської духовності і є дійсними основами існування людства як відповідної космічної сили. Більш того, цінності такого роду називають Абсолютами, оскільки вони є довічними духовними умовами дійсно людської буттєвості.

Отже, людська душа є осередком духовного життя особистості. В ній відбуваються таємничі процеси прагнення до свободи, прийняття або заперечення існуючого, проектування майбутнього, розуміння та переживання дійсності. Життя душі не обмежується ідеальними станами, духовне не замикається на самому собі. Знання і почуття, мрії і установки, навіть настрої мають об'єктивну спрямованість. Потенціально чи актуально вони сполучені з діями, в котрих здійснюється самореалізація особи.

Космічна приналежність людини дозволяє визначити ще один аспект її буттєвості. Безкінечність Всесвіту робить неможливим його осягнення людиною виключно раціональними засобами, за межами осягнутого існує неосягнутий і незбагнений світ, до якого людина долучається різноманітними духовними способами, в тому числі ірраціональними. Таке доручення також має інтимно-індивідуальну природу, для кожного воно відбувається відповідно до рівня особистої культури, ступеня раціональності, почуттєвих надбань, психотипу і т.п. якостей, завжди індивідуально виражених. Таке співвідношення індивіда і світу не виключає, а робить цілком можливим філософське припущення про наявність надіндивідуальної духовної сили, що є першопричиною сущого. Про неї говорять як про Бога, трансцендентність, про точку Омега, про світовий розум і т. п., спростувати уявлення про які на раціональних засадах неможливо.

Ідея долі, як космічне (надприродне) явище, фокусувала в собі довічну філософську дилемність свободи і необхідності. Неоднозначність їх співвідношення на досить тривалий час по суті витіснила проблему долі з філософських текстів, в них вона звучала як функціонування «обезлюднених» філософських категорій необхідності, випадковості і, відповідно, інтерпретованої свободи, яка все більшою мірою розглядалась як об'єктивний чинник людського діяння, що ставився в залежність від пізнаної необхідності або від соціальних умов. Доля як екзистенціальний вибір не стільки осмислювалась, скільки емоційно переживалась в поезії, прозовій літературі. Зокрема, Омар Хаям, Мігель Унамуно, Гете створили блискучі художні образи долі, що можуть служити основою її філософських осмислень.

Більш розгорнуту концепцію космічного походження феномена людини і космічної інтеріоризації в ній дає видатний вчений і філософ

П'єр Тейяр де Шарден, що започаткував цілий напрямок в поясненні людського начала – тейярдизм.

У своїй книзі «Феномен людини» вчений дав своєрідну відповідь на вічне питання про сенс людського існування: «людина як «вісь і вершина еволюції» яскраво розкриває те, що першопочатково притаманне матерії, тобто людина є складним, розвернутим мікрокосмом, який містить в собі всі потенції космосу». Він стверджує, що геологічна еволюція переходить у біологічну, а біологічна – в еволюцію психіки (психогенез). Після цього настає нова якість – генезис духу: «Психогенез звужується, він змінюється і поглинається вищою функцією – на початку зародження, потім подальшим розвитком духу – ноегенезом» (Шарден, 1987).

Суть теоретичної конструкції тейярдизму в припущенні, що космічному універсуму поряд з процесом розширення властивий і протилежно спрямований процес – згорання. Він здійснюється через нарощування внутрішньої зосередженості, інтеріоризації, накопичення ускладнення організації (Шарден, 1987).

Космос розширюється, збільшується в обсязі і одночасно концентрується в кожному своєму прояві, кожній часточці. Елементарними носіями його цілісності є молекула, клітина, психіка, яка потенційно властива йому завжди, але здійснює своє втілення в людині, її свідомості і духовності. Еволюція Всесвіту бере свій початок в трансцендентному центрі «Омега», але його подальше розгортання внутрішньо запрограмоване. Свідомість і ментальність споконвічно містяться в космічній еволюції, але знаходять своє втілення в людському феномені (Шарден, 1987).

У кінцевому рахунку у людини, у якої прояви свідомості досягають в природі свого нинішнього максимуму, вона всюди гранично і всюди чітко виражена в феномені соціалізації і до того ж відчувається нами безпосередньо (Шарден, 1987).

Людина розглядається як органічна і активна частина космосу, зокрема «У космічній еволюції, в фізичних законах, що визначили феномен Великого, начебто запрограмований процес ускладнення взаємодії різних матеріально-енергетичних потоків всередині космічного цілого – Всесвіту, що еволюціонує. У результаті такого ускладнення з'являється жива речовина – в певних локальних областях Універсуму виникають специфічні надто складні форми організації космічних матеріальних потоків. У суспільно запрограмованій спільними фізичними законами просторово-часовій локальній сфері створюються умови появи мислячих живих істот». (Казначеев, Спирин, 1991, с. 17).

Варто зазначити, що космічне походження людини визначає механізми утворення і функціонування суспільства. Останнє – особливого типу матеріальне утворення, що існує за законами системи, постійно прагне до відтворення і самозбереження. Для соціальної філософії суспільство осмислюється в його відношенні до людини, як умова її існування, як міжсуб'єктивний простір, і тому кожна його структура розглядається не як самосійна, об'єктивна, а виключно в її зв'язках з людиною, точніше індивідом.

У наш час образ Космосу широко вживаний і до певної міри слугує як основа сучасних уявлень про людину, її походження і призначення. З одного боку, він зберігає свій трансцендентний, незбагненний зміст, і в той же час несе на собі тягар сучасних природничо-наукових уявлень про Всесвіт, Універсум, будова і принципи функціонування якого людству в основних рисах відомі, досягнуті його філософськими і науковими вимірами.

Здійснено розрізнення рівнів космічної будови як певних видів Універсуму. До першого з них віднесено планетарно-геологічні структури, на яких базується моноліт життя, до другого – біосферно-ноосферний світ, частина якого сукупність живих організмів планети, а також результати людської діяльності, до третього – «близький» Космос (Сонце, планети), до четвертого – «дальній» Космос (галактики і астрофізичні токسونи), до п'ятого – граничний вираз космопланетарної і космічної ієрархії – Універсум як цілісність (тотальність) (Казначев, Спирин, 1991, с. 125).

Саме визнання космічного покликання людини, що здатна бути формою його саморозвитку, наділеною здатністю до творення, духовного піднесення, дозволяє розглядати суспільство як детерміноване в першу чергу людською духовністю. Таким чином, Універсум виявляється у внутрішньому світі особистості завдяки свідомості, в результаті чого утворюється виплеск духовної енергії тієї чи іншої потужності.

Духовність людини, як одна з форм суб'єктивованої духовності, складається з усвідомлення нею свого безсвідомого і осягнення надсвідомого, що в цілісності являє певні межі, контури людини, її укоріненість у світі. Індивід гармонізує свій внутрішній світ у відносинах з зовнішньою реальністю двох рівнів: космо-природне середовище і суспільство. Ця реальність постає умовою розвитку людини. Саме завдяки своїй духовній сутності людина є «незакінченим формоутворенням».

Суперечності між індивідом та соціумом, які стали потужним стимулом культурного, технічного і соціального прогресу, знайшли своє відображення у специфіці розвитку індивідуальної та суспільної свідомості. Подібно до адаптивних функцій на рівні біологічної еволюції,

індивідуальна та колективна складові історичного розвитку свідомості вступають у складне й динамічне співвідношення, що має важливе значення для процесів саморегуляції та підтримки рівноваги самого соціуму.

Взаємодія, співвідношення індивідуальної й колективної свідомості безпосередньо стосуються питання ролі індивіда і соціуму в історичному процесі. На даний момент можна виокремити дві протилежні тенденції для відповіді на це питання: одна з них апелює до релігійного й побутового фаталізму, інша – спирається на екзистенційну філософію, що проголошує повну свободу та «самодостатність» людської особистості.

Усе це загострює проблеми ідентичності особистості, руйнує зв'язки людей із соціальними інститутами, а отже, й сферу публічного життя. Тільки усвідомивши свою спільність з тією чи іншою групою, людина може виділити себе, своє автономне «Я» з неї, адже вона стає особистістю у процесі реалізації своїх відносин з іншими людьми.

У процесі соціалізації людини відбувається формування її внутрішнього світу, ціннісно-смислових вимірів буття. У зв'язку з цим постає питання духовності, що виражає теоретико-пізнавальну, художньо-творчу та морально-аксіологічну активність людини, її спрямованість на самовдосконалення.

Соціальні виміри духовності визначають розуміння та специфічне ставлення індивіда до буття в цілому, перш за все до соціального буття, включення суб'єкта в систему природних та соціальних стосунків, відповідність поведінки суб'єкта загальноприйнятим моральним нормам. Ці соціальні складові духовності розкривають співвідношення інтересів соціуму, соціальної групи та конкретного суб'єкта. Індивідуальна духовність – це система взаємозв'язків, що визначають комплекс знань та духовного ставлення людини до себе, соціуму, оточуючої дійсності. Суспільна духовність – це духовне життя соціокультурної групи, в процесі якого формуються, підтримуються та функціонують основні елементи духовності індивідів. Її можна уявити як соціальний простір, ноосферу, в якій функціонує індивідуальна духовність (Харченко, 2011, с. 100).

Висновки. Якщо розглядати людину як космічну частку, поява якої є наслідком космічної еволюції, спрямованої на реалізацію потенціалу до рефлексії, до самопізнання і саморозвитку на його підставі, то носієм свідомості може бути саме індивід як мікрокосм. Людина мислить, і через цей процес поєднуються, гармонізуються, забезпечують взаємозбереження космос, природа, суспільство, культура.

Отже, є безліч доказів космічного походження і космічних зв'язків людини. Під космосом в даному разі розуміється Всесвіт, те, що зна-

ходиться і за його межами, включаючи в себе останній як його частку. Це світ космічного простору, що представлений наукою як сукупність галактик, зіркових скупчень, процесів перетворення одних матеріальних станів в інші. І лише здатність індивідуально стверджувати себе за будь-яких умов, робить людину людиною, є дійсним началом людської буттєвості. Потенційно воно міститься в космічному походженні людини, але реалізується нею самою в особистому просторі від небуття до буття, а точніше між буттям і небуттям, між світлом і темрявою, прекрасно описаними східною філософією, між проваллям хаосу і все впорядкованим Логосом.

Більш того, динамічні процеси сучасного суперечливого світу ставлять кожен людину в надзвичайно складні умови соціального життя. Радикальна зміна ціннісних орієнтацій, гостра необхідність постійного пошуку і швидкого знаходження життєво важливих рішень, стресові ситуації – все це проблеми повсякденного людського буття, сфера практичного застосування світоглядної культури, основу якої складає філософія.

Список використаних джерел

- Буття людини. Соціально-філософський аспект : колективна монографія / за ред. А. М. Федя, Л. І. Мозгового. Слов'янськ, 2004. 159 с.
- Казначеев В. П., Спиринов Е. А. Космопланетарный феномен человека: Проблемы комплексного изучения. Новосибирск : Наука. Сибирское отделение, 1991. 304 с.
- Хамітов Н. В, Гармаш Л. Н., Крилова С. А. Історія філософії: Проблема людини та її меж : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 2000. 272 с.
- Харченко Л. М. Сучасні виміри людського буття. *Гуманітарно-наукове знання: становлення парадигми* : матеріали міжнар. наук. конф. 7-8 жовт. 2011 р. / Чернівецький нац. ун-т. Чернівці, 2011. С. 98-100.
- Шарден П. Тейяр. Феномен человека. Москва, 1987. 240 с.
- Шелер М. Положение человека в Космосе. *Проблема человека в западной философии: Переводы / сост. и послесл. П. С. Гуревича; общ. ред. Ю. Н. Попова.* Москва : Прогресс, 1988. С. 31-95.
- Bazaluk O, Kharchenko L. The Philosophy of the Cosmos as the New Universal Philosophical Teaching about Being. *Philosophy and Cosmology*. 2018. Vol. 21. P. 6-13.

References

- Bazaluk, O, & Kharchenko, L. (2018). The Philosophy of the Cosmos as the New Universal Philosophical Teaching about Being. *Philosophy and Cosmology, Vol. 21*, pp. 6-13.
- Fed, A. M., & Mozghovyi, L. I. (Eds.) (2004). *Buttia liudyny. Sotsialno-filosofskyi aspekt [Human being Socio-philosophical aspect]*. Slov'iansk [in Ukrainian].

- Kaznacheev, V. P., & Spirin, E. A. (1991). *Kosmoplanetarnyi fenomen cheloveka: Problemy kompleksnogo izucheniia [Kosmoplanetarnyy the phenomenon of man: Problems of complex study]*. Novosibirsk: Nauka. Sibirskoe otd-nie [in Russian].
- Khamitov, N. V., Harmash, L. N., & Krylova, S. A. (2000). *Istoriia filosofii: Problema liudyny ta yii mezh [History of philosophy: Problem of man and his limits]*. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
- Kharchenko, L. M. Suchasni vymiry liudskoho buttia. [Modern measurings of human life]. In *Humanitarno-naukove znannia: stanovlennia paradyhmy [Humanitarian scientific knowledge: becoming of paradigm]: Proceedings of the Conference*. (pp. 98-100). Chernivtsi [in Ukrainian].
- Sharden, P. T. (1987). *Fenomen cheloveka [Human phenomenon]*. Moskva [in Russian].
- Sheler, M., Gurevicha, P. S. (Comp.), Popova, Iu. N. (Ed.). (1988). *Polozhenie cheloveka v Kosmose [Position of man is in Space]*. In *Problema cheloveka v zapadnoi filosofii: Perevody [A problem of man is in western philosophy: Translations]*. (pp. 31-95). Moskva: Progress [in Russian].

Kharchenko L.M.

COSMIC POTENTIAL OF THE HUMAN BEING

The article analyzes the conceptual certainty of the cosmic basis of human existence. Man is considered as an organic and active part of the Cosmos. Moreover, human personality manifestations are various, they are not reduced to any one way of being. They realize the connection of a man with the environment, with other people, with himself in different being states and, finally, with Cosmos in its universality. The last connection is carried out at the spiritual level in the form of knowledge and other spiritual forms.

The author focuses on the fact that the spirit is the space in which the human personality is formed as a spiritual being. Spirit, in turn, is associated with the cosmic existence of man, because it is a specific formation, which accumulates the spiritual energy of mankind, above its manifestation, through which the process of self-development of the Cosmos is carried out.

By asserting itself in the world, a person is constantly searching for opportunities to take root in it. The universe opens boundless horizons before it, but they must be understood, mastered, appropriated. This is what determines the constant spiritual exploration, measurements of infinity, polyphonic silence voiced by means of philosophy.

In theoretical explanations of the appearance of human, there are more and more people who, first of all, connect human existence with space. In antiquity and the Middle Ages, man was determined by the fact that he belonged to the general structure of the space. Thus, for example, the problem of all neoplaton anthropology, starting with Plato and Proclus, was the ratio of the human mind to the world mind. The famous medieval thinker Ibn Gebirol expressed confidence in the identity of human and the universe. In Ukrainian philosophical thought, the idea of human cosmic origin is essentially traditional. It is most vividly expressed by Hryhori

Skovoroda. The relationship between macro- and microcosmos is constantly being clarified on the pages of his works.

The fundamental difference between the philosophers' desire for wisdom and the scientists for erudition is hidden in their relation to knowledge. The undervaluing of philosophy and philosophical knowledge has led to the fact that modern research in cosmology, biology and neuroscience is completely unrelated and does not enrich each other through explorations. In the philosophical tradition, knowledge is the way to the Divine, or, in the terminology of Modern philosophy, it is the way to the ontology of the cosmos.

Thus, there's a lot of evidence of human cosmic origin and cosmic connections. By space in this case, we mean the universe, what is beyond it, including the latter as part of it. This world of space is represented by science as a set of galaxies, star clusters, processes of transformation of one material state into another. And only the ability of an individual to assert himself under any conditions makes a human being a real beginning of human existence. It is potentially contained in the cosmic origin of man, but it is realized by him in the personal space between and non-existence.

Key words: *human being, personality, society, Cosmos, Universe, being, spirituality, existence.*